

8 בינואר 2009

דחוף

בפקס: 03-5694526

לכבוד

תא"ל אביחי מנדלבליט

הפרקליט הצבאי הראשי

שלום רב,

הנדון: תנאי החזקתם של העצורים מעזה

הננו פונות אליך בשם האגודה לזכויות האזרח בישראל, הוועד הציבורי נגד עינויים, המוקד להגנת הפרט, בצלם ויש דין בבקשה לקבלת מידע כמפורט בסוף מכתב זה, וכן בבקשה לפעול להבטחת שלומם וכבודם של הכלואים, שנעצרו בעזה במהלך הלחימה, כדלקמן:

על פי דיווחים באמצעי התקשורת, למעלה מ-100 אנשים נעצרו על ידי כוחות צה"ל מאז תחילת הפעולה הקרקעית בעזה. במקביל פורסם ביום 4.1.09 צו ברשומות, המכריז על המחנה הצבאי "שדה תימן" כמתקן כליאה ע"פ סעיף 3א(ב) לחוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים, התשס"ב-2002. אמצעי תקשורת מדווחים, כי הכלואים מוחזקים היום בפועל מכוח חוק זה.

כידוע, גם במצבי לחימה חיוני לשמור על זכותו של כל אדם, המצוי במעצר או בתנאי כליאה, לכבוד ולשלמות הגוף. זכויות אלה מעוגנות בעקרונות יסוד הן של המשפט החוקתי הישראלי והן של המשפט הבינלאומי, ההסכמי והמינהגי, אליו מחוייבת מדינת ישראל. **בין השאר, קיימת חובה להבטיח, כי אדם יוחזק בתנאי מעצר ראויים, וכי הוא לא ייחשף לעינויים, להתעללות או לטיפול בלתי הולם.** מבלי להידרש לשאלה, מהו מעמדם של כלואים אלה על פי המשפט הבינלאומי, והאם ההחלטה להחיל עליהם את המסגרת המשפטית העקרונית של חוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים ראויה היא, ברור כי ישראל מחוייבת לנהוג בעצורים באנושיות ולהבטיח הגנה נאותה על זכויותיהם היסודיות.

כזכור, במהלך מבצע "חומת מגן" בוצעו מעצרים המוניים בגדה המערבית, ובשל מחדלים בהיערכות הרשויות, אנשים הוחזקו – במיוחד בימים הראשונים של המעצר – בתנאים תת-אנושיים של ממש, תחילה במתקני מעצר זמניים שהוקמו בתוך מפקדות החטיבות, ולאחר מכן במחנה עופר (ראה: בג"צ 3278/02 **המוקד להגנת הפרט נ' מפקד כוחות צה"ל באזור הגדה המערבית**, פ"ד נו(1) 385 (2002), להלן עניין מחנה עופר).

בית המשפט עמד שם בהרחבה על החובה הבסיסית, המעוגנת במשפט הישראלי, במשפט ההומאניטרי, ובמשפט זכויות האדם הבינלאומי, לנהוג בעצורים באנושיות כמצוות סעיף 10

לאמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות, שמקובל לראותו כמשפט בינלאומי מינהגי, הקובעת:

“All persons deprived of their liberty shall be treated with humanity and with respect for the inherent dignity of the human person.”

בית המשפט המשיך ומנה את הוראות אמנת ג'נבה הרביעית, המגנות על זכותם היסודית של אזרחים מוגנים, הנעצרים בידי צד לסכסוך, לתנאי כליאה הולמים. ראה בהקשר זה, בין השאר, את סעיפים 79-135 לאמנה (Regulations for the Treatment of Detainees). וראו גם: Body of Principles for the Protection of All Persons Under Any Form of Detention or Imprisonment (1988).

כפי שבית המשפט העליון הבהיר בע"פ 6659/06 פלוני נ' מדינת ישראל (טרם פורסם, 2008) (להלן פרשת פלוני), הכלואים על פי חוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים הם בגדר אזרחים מוגנים, המוחזקים במעצר מינהלי על פי המשפט ההומאניטרי. גם לאחר פרשנות בית המשפט לחוק זה, עדיין מדובר בחוק דראקוני ובלתי חוקתי, הפוגע קשות בזכויות אדם יסודיות מעבר לנדרש. אולם, טוב, מבלי להביע עמדה ביחס לשאלה, אם ראוי להחיל על הכלואים מעזה את המסגרת המשפטית העקרונית של חוק זה, משמעות החלתו היא שיש להבטיח כיבוד כל הזכויות, המגיעות לעצורים כאזרחים מוגנים על פי המשפט הבינלאומי ולכל הפחות:

א. החובה ליידע משפחתו ועורך דינו של עצור על מקום הימצאו

על פי דיני המעצרים, הנוהגים בישראל ובגדה המערבית, קיימת חובה להודיע לקרובו של עצור ולעורך דין שנקב בשמו על מעצרו ועל מקום הימצאו (ראה סעיף 33 לחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה-מעצרים), התשנ"ו-1996; בג"צ 670/89 עודא נ' מפקד כוחות צה"ל באזור יהודה ושומרון, פ"ד מג(4) 515 (1989)). יש לדאוג לכך, שהוראות אלו יקויימו גם ביחס לכלואים מעזה.

בנוסף, יש להבטיח כי תינתן הודעה מיידית לצלב האדום על כל אדם שנעצר, כדי להבטיח מימוש זכותו של העצור לקבל ביקורים מהצלב האדום. כמו כן, יש להבטיח כי מידע על מקום הימצאותם של הכלואים יהיה זמין באופן מידי לבני משפחה או לנציגי ארגוני זכויות אדם, הפונים בבקשה לברר היכן הם מוחזקים.

כמו כן, באותם מקרים בהם לא ניתן לאתר באופן מידי את משפחתו של אדם או שאין לו עורך דין משלו, יש להבטיח מתן הודעה מיידית לגוף כגון הסנגוריה הציבורית, אשר תוכל לדאוג לייצוג העצור ולמעקב אחר הטיפול בו. מתן הודעה לסנגוריה הציבורית ראוי במקרים אלה גם בשל כך שבית המשפט הוסמך מפורשות למנות סניגור לכלוא על פי החוק, שאינו מיוצג (סעיף 6(ג) לחוק).

החובה להבטיח יידוע כאמור מקבלת חשיבות מיוחדת לאור ההוראה הבעייתית בחוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים, המאפשרת החזקתו של אדם במשך 14 ימים במקום, אשר אינו מוכרז כמתקן כליאה (סעיף 3א(א) לחוק).

ב. החובה להבטיח פיקוח אפקטיבי על תנאי הכליאה

העובדה, שהכלואים על פי החוק יכולים להיות מוחזקים במתקנים, אשר אינם משמשים מתקני כליאה בדרך כלל (אם על פי סעיף 3א(א) לחוק, ואם בהתאם לסמכות שר הביטחון להכריז על מקום כ"מתקן כליאה" בהתאם לסעיף 3א(ב) לחוק), מעלה באופן אינהרנטי חשש מוגבר, כי יוחזקו בתנאים בלתי הולמים, וכי לא יהיה פיקוח אפקטיבי על תנאי כליאתם.

בעניין **מחנה עופר הנ"ל**, בית המשפט חזר על המלצתו מפרשת **סג'דיה** (בג"צ 253/88 **סג'דיה נ' שר הביטחון**, פ"ד מב(3) 801 (1988)), כי תוקם ועדה מייעצת קבועה, אשר תקיים מעקב מתמיד אחר תנאי הכליאה במתקנים הצבאיים, בראשות שופט צבאי משפטאי בכיר, ועם מומחים מתחום הרפואה, פסיכולוגיה, ניהול בתי סוהר ועוד.

מן הראוי להבטיח, כי אכן תוקם ועדה כאמור לפיקוח על תנאי הכליאה בכל המתקנים, בהם יוחזקו אנשים במסגרת לחימה זו.

אולם בכך לא די. לאור ניסיון העבר העגום, **נבקש לאפשר לנציגות מטעם ארגוני זכויות האדם לערוך ביקור במתקן הכליאה שדה תימן בהקדם, ובכל מתקן אחר בו מוחזקים כלואים, שנעצרו במהלך הלחימה הנוכחית, כדי לעמוד על תנאי הכליאה בו ועל מצבם של העצורים**. יוזכר, כי בפרשת מחנה עופר, הותר לנציגי הארגונים לבקר במקום בעקבות המלצת בית המשפט.

ג. החובה לקיים ביקורת שיפוטית בהקדם

הביקורת השיפוטית המיידית על מעצרו של אדם היא ערובה חיונית למניעת מעצר שרירותי ולהגנה על שלומו ועל כבודו של הכלוא. זאת במיוחד, כאשר מדובר בעצור הנתון לחקירה, וכאשר אין לו קשר אחר עם העולם החיצון.

בפרשת **פלוני הנ"ל**, בית המשפט העליון הבהיר כי תקופת 14 הימים הקבועה בחוק עד לקיום ביקורת שיפוטית על הכליאה היא תקופה **מירבית**, ושיש לעשות כל מאמץ להבטיח ביקורת שיפוטית בהקדם האפשרי (פיסקה 41).

על המדינה להבטיח קיום הנחיה זו בפועל, על מנת למנוע מעצר שרירותי של אזרחים תמימים ולהבטיח ביקורת חיצונית הולמת על אופן הטיפול בכלואים. בהקשר זה יובהר, כי בית המשפט בפרשת **פלוני לא** התייחס לכליאה על פי החוק כסוג של מעצר לצורכי חקירה, והצדיק את העיכוב בביקורת השיפוטית בקשיים, העשויים להתעורר בשל קיומה של לחימה בשטח זר. **אין בהלכה, שנקבעה בפלוני, כדי לאפשר מניעת ביקורת שיפוטית כאשר נעשה שימוש בכליאה לצורכי**

חקירה, או כדי להתיר חקירתו של אדם במשך ימים ארוכים, ללא הבאה בפני שופט. לעניין החובה להביא עצור בחקירה בפני שופט בהקדם ראו בג"צ 3239/02 מרעב נ' מפקד כוחות צה"ל באזור הגדה המערבית, פ"ד נז(2) 349 (2003).

בהקשר זה יובהר, כי ספק רב בעינינו אם בית המשפט העליון היה מאשר את חוקתיות תקופת 14 הימים, אילו היה מודע לכוונה לעשות שימוש בחוק לצורכי חקירה (כוונה שקיבלה ביטוי מובהק בתיקון לחוק, שהתקבל לאחר מתן פסק דין פלונני), ואילו היתה קיימת אותה עת אפשרות למנוע מפגש עם עורך דין לתקופה של 21 ימים. החזקתו של אדם במשך תקופה ממושכת מעין זו, כשהוא מנותק מהעולם החיצון, מהווה הפרה קשה של המשפט הבינלאומי, לרבות של החובה למנוע עינויים.

ד. החובה לאפשר ביקורי עורכי דין

זכותו של אדם להיפגש עם עורך דין היא זכות יסודית בסיסית. גם על פי חוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים, כלואים זכאים להיפגש עם עורך דין "במועד המוקדם האפשרי שבו ניתן לקיים את הפגישה בלי לפגוע בצורכי ביטחון המדינה, אך לא יאוחר מתום שבעה ימים מיום הכליאה" (סעיף 6(א) לחוק).

גם לעניין זה הבהיר בית המשפט בעניין פלונני כי במדובר בתקופה **מירבית**, וכי אין בה כדי להצדיק עיכובים מיותרים בהבטחת מימוש הזכות (פיסקה 44 לפסק הדין).

כאמור, **מצב בו אנשים נחקרים למשך ימים ארוכים, כשהם מנותקים מהעולם החיצון – לא רואים שופט ולא רואים עורך דין – הוא מצב פסול מכל וכל.**

לאור כל האמור לעיל, אנו מבקשות לקבל מידע כדלקמן:

1. כמה כלואים נעצרו בעזה מאז תחילת המבצע, וכמה כלואים מוחזקים כעת בידי רשויות הצבא?
2. האם כל העצורים מוחזקים מכוח החוק לכליאתם של לוחמים בלתי חוקיים? האם ישנם עצורים, המוחזקים מכוח דינים אחרים?
3. האם ובנגוע לכמה מהכלואים כבר נמסרו הודעות בדבר עצם כליאתם ומקום החזקתם והאם מידע זה נמסר לצלב האדום ו/או לקרוביהם / ו/או לסניגוריה הציבורית?
4. האם בין העצורים קטינים (מתחת לגיל 18) והאם קטינים אלה מוחזקים בנפרד מהבגירים?
5. כמה מתוך הכלואים כבר נפגשו עם עו"ד וכמה מתוכם הובאו לביקורת שיפוטית?
6. מידע על מתקני הכליאה, בהם מוחזקים הכלואים מהרצועה, שנעצרו מאז תחילת הלחימה. היכן מוחזקים הכלואים? אלו מתקנים, מלבד שדה תימן, משמשים היום

להחזקת כלואים אלה? כמה כלואים מוחזקים בכל מתקן? ומידע לגבי תנאי הכליאה
במתקנים אלה?

בנוסף, אנו מבקשות:

1. להבטיח כי תינתן הודעות כמפורט לעיל לצלב האדום, לקרוביהם של הכלואים ו/או לעורכי דינם או לסנגוריה הציבורית;
2. להבטיח קיומו של מנגנון, אשר יאפשר לאנשים, שקרוביהם נעצרו – או לנציגי ארגוני זכויות אדם – לברר באופן מיידי מקום החזקתם של הכלואים;
3. להבטיח, כי הביקורת השיפוטית על כליאתו של כל אדם, המוחזק מכוח חוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים, תתקיים בהקדם האפשרי לאחר מעצרו, כמתחייב על פי דין;
4. להבטיח, כי יתאפשרו ביקורי עורכי דין אצל הכלואים באופן מיידי;
5. לאפשר לנציגות מטעם ארגוני זכויות האדם לבקר במתקן שדה תימן ו/או כל מתקן רלוונטי אחר, כדי לעמוד על תנאי הכליאה בו;
6. לפעול להקמת ועדה מייעצת כאמור, אשר תפקח באופן שוטף על תנאי המעצר בכל מתקן כליאה, שיהיה בניהול הצבא, לרבות שדה תימן.

בכבוד רב,

באנה שגרי-בדארנה, עו"ד
מנהלת המחלקה המשפטית
הוועד הציבורי נגד עינויים

לילה מרגלית, עו"ד
האגודה לזכויות האזרח